

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ НОРМ

Природно, що ефективно з точки зору свого оптимального впливу на суспільні відношення може бути здійснена лише норма, яка є високою за своєю якістю, що включає в себе не тільки змістові елементи правової норми та високий рівень її форми, але й її соціальне завдання, засоби досягнення та ін. Проте, безумовно, відомого уточнення потребує висловлена у літературі думка про наявність двох категорій ефективності права: категорії, що розглядає ефективність права в соціологічному плані, тобто у розумінні оптимальності впливу права на суспільні відносини, і, з іншого боку, категорії, що розглядає ефективність права у специфічно правовому сенсі, як ефективність, результативність самої юридичної форми. У цьому сенсі є цікавою спроба проаналізувати ці дві складові ефективності реалізації правових норм у їх взаємозв'язку: правову і соціологічну (детальніше про це говориться у нашій статті «Правові та соціологічні аспекти ефективності реалізації правових норм»).

До числа чинників ефективності правової норми відносяться такі, від яких залежить реалізація її спроможності благотворно впливати на суспільні відносини у заданому напрямку. Це, наприклад, облік загальних принципів регулювання та управління в процесі нормативності існуючих правил законодавчої техніки, забезпечення правових норм належними гарантіями, несуперечливість норми загальній системі права. Сюди ж слід віднести дотримання при виробленні норм права таких вимог, як простота, ясність та доступність змісту норми для виконавців її розпоряджень, видання даної норми права на тому рівні державного керівництва, який найбільш відповідає змісту та значимості розпоряджень, які містяться в нормі тощо.

Коли мова йде про ефективність правових норм, то мають на увазі й інші, більш загальні обставини. Наприклад, зазначаються такі умови ефективності правових норм, як макросоціальні умови, до яких відносять можливість свідомо використовувати у процесі правового регулювання об'єктивні закони суспільства, високий рівень освіченості населення, індивідуальні ціннісні та інші умови, пов'язані з політичною організацією суспільства та його діяльністю, а також у даній класифікації є вказівка і на особисті умови, які включають рівень освіти, індивідуальні ціннісні орієнтації, що притаманні членам суспільства тощо.

Звичайно, не доводиться говорити про важливість даних умов ефективності, які удосконалюють суттєву спрямованість, проте цілком зрозуміло в той же час, що на даному найвищому рівні забезпеченості ефективності зупинитися ніяк не можливо, тому що на практиці вона забезпечується цілим комплексом умов, кожна з яких відіграє цілком визначену роль у її практичному забезпеченні.

Для того, щоб норми права були ефективні, повною мірою необхідне вивчення конкретного середовища, де ці норми будуть діяти, вивчення суспільної потреби у цих нормах, правильна постановка у зв'язку з цим конкретних завдань, які ставляться перед правовим регулюванням у даній області в цілому, і перед кожною правовою нормою окремо. Особливої важливості у зв'язку з цим завданням набувають різні соціологічні методи обліку суспільної думки, глибокого її вивчення, постановка на цій основі різного роду соціальних експериментів, проведення в широких масштабах анкетування і т.д.

Експеримент у праві є однією з різновидностей соціального експерименту. Він найдоцільніший при наявності декількох пропозицій для досягнення однієї й тієї ж мети різними правовими засобами, до того ж в даному випадку бажана одночасна експериментальна перевірка усіх варіантів. Необхідно відзначити, що проведення правового експерименту, особливо якщо він пов'язаний з виданням обмежених у часі та просторі правових норм, повинно бути санкціоноване уповноваженим на те органом держави, тобто для його здійснення необхідна відповідна правова основа.

Звичайно, проведення правового експерименту навряд чи доцільне у такій галузі права, як, наприклад, кримінальне право. Окрім того, безумовно, далеко не кожне правове перетворення вимагає експериментальної перевірки. На жаль, питання про правову основу експерименту не отримало достатнього висвітлення в теорії права.

Природно, що санкціонувати проведення правового експерименту міг би лише орган, що затвердив нормативний акт, відхилення від вимог якого допускається в експерименті, що не виключає відомого перерозподілу компетенції, коли повноважний орган передає нижчому право давати дозвіл на здійснення такого типу експериментів.

Безперечно, питання це велике і складне, і вирішувати його треба вдумуючись, з необхідним обґрунтуванням, без внесення у цю справу миттєвих інтересів.